

**UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
INSTITUT MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
INSTITUT MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Trestná činnost páchaná na dětech a její
důsledky na vývoj dítěte

Vedoucí bakalářské práce:
JUDr. et PhDr. Ivo Svoboda

Vypracovala:
Lenka Novotná

Brno 2006

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Trestná činnost páchaná na dětech a její důsledky na vývoj dítěte“ zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Brno 2006

.....
Lenka Novotná

Poděkování

Děkuji panu JUDr. PhDr. Ivu Svobodovi za metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování bakalářské práce.

Za konzultace a jejich umožnění děkuji paní Mgr. Aleně Vojtkové, vedoucí azylového domu sv. Agáty v Břeclavi, paní Haně Hanzlové za rady a informace.

Chtěla bych poděkovat své rodině za morální pomoc a podporu, kterou mi poskytli při zpracování bakalářské práce, a které si nesmírně vážím.

OBSAH

ÚVOD	6
1. Právní ochrana dětí	7
1.1 Základní dokumenty upravující práva dětí	8
1.2 Základní psychické potřeby dětí	10
1.3. Práva a povinnosti rodičů	11
1.4. Dílčí závěr	12
2. Trestné činy páchané na dětech	13
2.1 Opuštění dítěte	13
2.2 Týrání svěřené osoby	14
2.3 Ohrožování mravní výchovy mládeže	15
2.4 Pohlavní zneužívání, soulož mezi příbuznými	16
2.5 Únos dítěte	18
2.6 Dětská prostituce a pornografie, obchodování s dětmi	20
2.7 Dílčí závěr	21
3. Rodinná výchova	22
3.1 Vliv rodinného prostředí	22
3.2 Dysfunkční rodiny	23
3.3 Násilí mezi rodiči	24
3.4 Dílčí závěr	27
4. Vliv násilí (domácího násilí) na psychiku a vývoj dítěte	28
4.1 Následky tělesného týrání	29
4.2 Následky psychického týrání	30
4.3 Následky sexuálního zneužívání	31
4.4 Následky zanedbávání	31
4.5 Dílčí závěr	32
ZÁVĚR	33
Resumé	
Anotace	
Literatura	
Příloha	

ÚVOD

Rodina je základním článkem každého státního uspořádání a tvoří výchozí bod celé společnosti od kterého se odvíjí další vývoj a rozvoj. Rodina by jako taková měla být místem, kde každý člen nalezne pochopení svých nejbližších, své soukromí, bezpečí, jistotu, zázemí a hlavně lásku. Ne vždy je však tomu ve všech případech a rodina se stává místem strachu, nejistoty, obav a v neposlední řadě i násilí ve všech jeho podobách.

Po staletí platilo, že rodina je soukromý prostor, kam stát nemá vstupovat a v mnoha zemích je tento přístup k domácímu násilí bohužel stále aktuální. Jedná se však o názor zcestný, neboť násilí páchané v soukromí ohrožuje nejen zdraví a život oběti, ale i vývoj dětí, které v takové rodině vyrůstají, a to už není záležitost soukromá, ale patřící do oblasti státem chráněných práv.¹

Skutečnost, že počty týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí mají v ČR stále rostoucí tendenci, mě vedla k napsání práce, ve které se chci věnovat právě problematice týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí. Je nutné se seznámit s nejdůležitějšími formami syndromu CAN. Hlavním cílem mé práce je poukázat na skutečnost, že týrané, zneužívané a zanedbávané děti jsou sociálně patologický problém současnosti. Cílem této práce je co nejvíce proniknout do problematiky týraných, zanedbávaných a zneužívaných dětí, proniknout do problematiky trestných činů, které jsou na těchto dětech páchany. V neposlední řadě chci poukázat na skutečnost, že děti se velmi často stávají terčem útoků fyzických i psychických. Chtěla bych pochopit potřeby dětí, jejich požadavky i práva a využít těchto poznatků při možné prevenci. Porozumění této problematice může pomoci povzbudit odvahu kohokoliv z nás pomáhat trpícím dětem a hledat cesty, jak bojovat proti bezpráví na dětech. Téma své bakalářské práce „Trestná činnost páchaná na dětech a její důsledky na vývoj dítěte“ jsem si vybrala z toho důvodu, protože si myslím, že problematika zneužívání, týrání a zanedbávání dětí je velmi aktuálním problémem.

¹ VOŇKOVÁ, J., HUŇKOVÁ, M. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*, Praha: proFem

1. Právní ochrana dětí

Ochrana práv dítěte započala už ve starověku vydáním Ediktu milánského, kterým bylo přijato křesťanství jako státní náboženství. Ochrana postavení dítěte, které do té doby bylo bezprávním subjektem byla stvrzena v roce 374 vydáním římského zákona, který považoval zabití dítěte za vraždu v dnešním pojetí. Nad fyzickou likvidací nechtěných dětí ve starověku plně převládalo jejich umístování do nalezinců, které byly většinou spravované a budované církví. Na přelomu 18. a 19. století, tedy po nástupu osvícenství, se začíná čím dál více zdůrazňovat svébytnost období dětství s potřebou láskyplného přístupu v rodině. Nepřehlédnutelný podíl na tomto vývoji mají myšlenky J.J. Rousseaua o dětech, jejichž rodiče umřeli ve válce. V naší zemi, která byla součástí Rakouska – Uherska, se tento vývoj projevil ve snahách o vytvoření systému sociální a zdravotní péče. Na druhé straně jsou děti i nadále využívány k dětské práci v továrnách. Skutečnost, že děti mají stejná práva jako dospělí a že jejich práva je potřeba chránit speciálními zákony byla zakotvena v Ženevské deklaraci práv dítěte z roku 1924 a v Deklaraci práv dítěte, přijaté Spojenými národy v roce 1959. Jedním z nejdůležitějších dnů v historii vztahu dítěte a společnosti byl 20. listopad 1989, kdy byla v OSN přijata Úmluva o právech dítěte, která byla ratifikována Federálním shromážděním tehdejšího Československa v roce 1991. Státy, které Úmluvu podepsaly, se zavazují chránit dítě před týráním a sexuálním zneužíváním. Toho, se má v praxi dosahovat především prostřednictvím zákonů a vybudováním potřebných institucí, zajišťující bezpečí dítěte před porušováním jeho práv. Právní ochrana dítěte vychází především z ústavy, která stanovuje: „ Ratifikované a mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána, jsou bezprostředně závazné a mají přednost před zákonem“⁽¹⁾

Zvláštní ochranu dětí a mladistvých poskytuje Listina základních, která je součástí Ústavního zákona.. Dalším významným právním dokumentem na poli ochrany práv dítěte je zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, který soustřeďuje sociálně-právní ochranu dětí do jednoho předpisu veřejnoprávní povahy, a to zejména z hlediska působnosti orgánů, které sociálně-právní ochranu dětí vykonávají.

¹Pöthe, P., *Dítě v ohrožení*, 1.vyd. Praha:nakladatelství G plus G, 1999, s. 21-22

1.1 Základní dokumenty upravující práva dětí

Stejně tak, jak se vyvíjí lidská společnost a normy, které regulují chování subjektů práva, prošly a prochází vývojem právní normy upravující práva dětí a chování celé společnosti vůči dětem, zejména ve společnosti, kde platí právo a demokratické principy. V souvislosti s vývojem společnosti a jejím rozvojem bude potřeba reagovat na tyto změny novelizací práv dětí tak, aby odpovídala potřebám a ochraně dítěte v době, ve které žije. To, že lidská společnost vykročila správným směrem svědčí přijaté mezinárodní smlouvy a zákony chránící práva dětí.

Přehled mezinárodních dokumentů týkajících se dětí a jejich ochrany

1924	Ženevská deklarace práv dítěte
1959	Charta práv dítěte přijatá Spojenými národy
20.11.1989	Úmluva o právech dítěte přijatá Valným shromážděním v New Yorku
1990	Světová deklarace o přežití, ochraně a rozvoji dítěte, přijatá na Světovém summitu o dětech, který se konal v New Yorku
2000	Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o zapojení dětí do ozbrojených konfliktů
2000	Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o obchodování s dětmi, dětské prostituci a dětské pornografii
.2001	Deklarace a akční plán Zvláštního zasedání Valného shromáždění Organizace spojených národů o dětech, který se konal v New Yorku

Zákony ČR upravující postavení dítěte ve společnosti

Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR v platném znění

Zákon č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku ČR v platném znění

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině v platném znění

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociální ochraně dětí v platném znění

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád v platném znění

Zákon č. 71/1967 Sb., správní řád v platném znění

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník v platném znění

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon v platném znění

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním v platném znění

Zákon č. 200/1990 Sb. o přestupcích v platném znění

Zákon č. 283/1991 Sb., o Policii ČR v platném znění

Zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů v platném znění

Zákon č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů v platném znění

Zákon č. 218/2003 sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže v platném znění

Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení v platném znění

1.2 Základní psychické potřeby dětí

Na tomto místě bych ráda zmínila základní potřeby dětí, které mohou být rodiči potlačeny, či vůbec nebo jenom z části uspokojeny.

a) Potřeba jasné představy vlastního světa : Dítě potřebuje cítit blízkost určitých lidí kolem sebe, potřebuje jakousi mapu svého osobního světa, která má jistá a pro děti čitelná pravidla.

b) Potřeba životního cíle: Dítě potřebuje mít vytyčeny určité cíle, kterých chce dosáhnout a k jejichž dosažení mu pomáhají blízké osoby.

c) Potřeba cítit se součástí dění: Dítě potřebuje mít pocit sounáležitosti, potřebuje, aby bylo včleněno do celku a bylo jeho právoplatnou součástí. Zkrátka, dítě potřebuje někam patřit.

d) Potřeba stimulace: Dítě potřebuje stále nové rozmanité podněty, aby mohlo správně rozvinout řeč, a také schopnost abstraktního myšlení. Rozličné podněty také pomáhají dítěti rozvíjet vnitřní řídicí mechanismy. Bez dostatku podnětů se může dítě nudit a na základě této nudy pak poškozovat samo sebe nebo zabíjet druhé, aby pocítilo existence vlastního bytí.

e) Potřeba cítit rodinné kořeny: Dítě potřebuje být s někým spjato. Již krátce po narození se vytváří pouto mezi dítětem a matkou jako pevný a stálý bod pro budoucí vývoj. Pokud však dítě nemá možnost vytvořit takové pouto (ať už mezi matkou nebo jinou pro něj určující osobou), může být později pro dítě obtížné vytvořit si podobný vztah k dalším lidem, což může mít za následek snahu ovládat nebo naopak nechat se ovládat druhými. Takové dítě se může stát velmi zahleděným do sebe nebo pocíťovat nutkání k ničení.³

³ Elliot, J., Place, M., *Dítě v nesnázích*, Praha, Portál 2002

f) **Potřeba lásky:** Jedná se o bezvýhradné přijetí dítěte jeho blízkou osobou. Osobně uspokojení této potřeby považují za nejdůležitější. Láska totiž znamená péči a snahu vyhovět potřebám, které jsou uvedeny výše.

Pokud rodiče nenaplní tyto zmiňované základní psychické potřeby svého dítěte, může snadno dojít k jeho psychické deprivaci, mohou se u něj snadněji projevit i poruchy chování, či se jejich projevy vážně rozvinout.⁴

1.3 Práva a povinnosti rodičů

Vztahy mezi rodiči a dětmi, tedy práva a povinnosti rodičů a dětí, upravuje část druhá zákona o rodině, která nese název „rodičovská zodpovědnost“.

Rodiče mají jednak právo a jednak povinnosti pečovat o zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj nezletilého dítěte, mají právo je zastupovat a spravovat jeho jmění. Je třeba vědět, že tuto povinnost má podle § 33 zákona o rodině i nevlastní otec či matka dítěte a že i nevlastní rodič může být – podle soudní judikatury – pohnán k zodpovědnosti za zanedbání svých povinností vyplývajících ze zákona o rodině.

Při výkonu práv a povinností jsou rodiče podle § 33 zákona o rodině povinni důsledně chránit zájmy dítěte, řídit jeho jednání a vykonávat nad ním dohled odpovídající stupni jeho vývoje. Mají právo užít přiměřených výchovných prostředků tak, aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a jakkoli ohroženo jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Tato definice poměrně pregnantně vymezuje právní hranice trestání dítěte tak, že zakazuje jakékoliv fyzické ubližování dítěti a ponižující tresty, které by mohly dítě psychicky deprimovat.

Dítě má právo v závislosti na stupni svého vývoje obdržet potřebné informace a svobodně se vyjadřovat ke všem rozhodnutím rodičů týkajících se podstatných záležitostí jeho osoby a být slyšeno v každém řízení, v němž se o takových záležitostech rozhoduje. Toto právo se v praxi nejčastěji uplatní při soudních řízeních, týkajících se

⁴ Elliot, J., Place, M., *Dítě v nesnázích*, Praha: Portál 2002

jeho osoby, jako je například řízení o výchově a výživě nezletilých dětí po rozvodu rodičů.

Rodič má právo dítě v plném rozsahu zastupovat. Nemůže však podle § 37 zákona o rodině zastoupit své dítě, jde-li o právní úkony ve věcech, při nichž by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi rodiči a dítětem. Pokud se jedná v takovém případě o zastupování před soudem, ustanoví soud dítěti opatrovníka, který bude dítě v řízení nebo při určitém právním úkonu zastupovat.

Jmění dítěte jsou rodiče povinni spravovat s péčí řádného hospodáře. V odůvodněných případech, kdy by majetkové zájmy dítěte mohly být ohroženy, ustanoví soud pro zvýšenou ochranu jmění dítěte opatrovníka – nějakou osobu nebo často orgán sociálně-právní ochrany dětí.⁵

1.4 Dílčí závěr

Kvalitní právní normy jsou předpokladem pro účinnou ochranu práv dítěte. Represivně působí tak, že pachatele za protiprávní jednání postihuje. Preventivně tím, že informuje o protiprávním jednání a o následcích za takové jednání. Je velmi důležité, aby se případům týrání, zneužívání a zanedbávání dětí předcházelo. Pokud se tak stane, je důležité, aby byla oběti co nejrychleji poskytnuta ochrana a původci dětského utrpení bylo znemožněno v takovém jednání pokračovat.

⁵ Prokop, M., a kol., *Právní ochrana dětí a obětí domácího násilí*, Brno: Ekologický právní servis, 2000 str.15

2. Trestné činy páchané na dětech

Jistě se již každý z nás někdy stal svědkem situace, kdy dospělý nevhodným způsobem napadl dítě, ať již fyzicky nebo verbálně. Pro takovou situaci je zcela typické prostředí přeplněného supermarketu – nervózní rodiče a plačící dítě. S takovými případy se setkáváme zcela běžně a nedáváme jim valný význam. Přitom právě takové jednání bychom již mohli označit za určitý způsob týrání dítěte, či základ pro vznik poruch chování.

Abychom však mohli připustit syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte – syndrom CAN (tj. Child Abuse And Neglect), musíme mluvit o převážně úmyslném ubližování dítěti jeho blízkými osobami – nejčastěji tedy rodiči.⁶

Základní charakteristika syndromu CAN

V padesátých letech 20.století se začali lékaři cíleně zabývat problematikou týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte, kterou souhrnně nazývali neúrazová poranění. V roce 1962 byl popsán tzv. syndrom bitého dítěte (Battered Child Syndrome). V pozdějších letech se začal stále častěji používat termín CAN, neboli syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. Jedná se tedy o souhrn nepříznivých příznaků v nejrůznějších oblastech stavu a vývoje dítěte a jeho postavení ve společnosti, zvláště rodině.

Poznámka k názvosloví: angličtina operuje s pojmy *abuse* (zneužívání) a *neglect* (zanedbávání). Do české terminologie však bylo navíc zahrnuto ještě slovo *týrání* pro přesnější chápání významu pojmu. Anglickému „ *child abuse and neglect* “ tedy odpovídá český výraz „*týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte*“

2.1 Opuštění dítěte

Trestný čin „opuštění dítěte“ podle § 212 trestního zákona spáchá ten, kdo opustí dítě:

a) o které má povinnost pečovat – to znamená, že pachatelem nemusí být pouze rodič, ale i například opatrovník, pěstoun či pracovník kojeneckého ústavu

⁶ Dunovský, J., Dytrych, Z., Matějček, Z., *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: GRADA Publishing, 1995 s.16-22

b) které si samo nemůže opatřit pomoc - trestný čin se tedy bude týkat především dítěte v útlém věku

c) a vystaví je tím nebezpečí smrti nebo ublížení na zdraví – pokud pachatel či pachatelka opustí dítě tím způsobem, že je nevyzvedne z jeslí či je zanechá u příbuzných, nemusí být skutková podstata trestného činu naplněna, pokud dítě nebylo v ohrožení života či zdraví

Trestní sazba za tento trestný čin činí šest měsíců až tři léta. Způsobí-li pachatel svým činem těžkou újmu na zdraví nebo smrt, hrozí mu trest odnětí svobody na jeden rok až šest let.⁷

2.2 Týrání svěřené osoby

Trestného činu „týrání svěřené osoby“ se podle § 215 trestního zákona dopustí ten, kdo týrá osobu, která je v jeho péči nebo výchově. Trestní sazba činí šest měsíců až tři léta, spáchá-li pachatel tento čin:

a) zvlášť surovým způsobem nebo

b) na více osobách nebo

c) pokračuje-li v páchání takového činu po delší dobu, činí trestní sazba dvě až osm let.

Pachatelem tohoto trestného činu nemusí být pouze rodič – výchovu či péči zajišťují i vychovatelé v ústavu, učitelé, trenéři apod. Stejně tak oběti tohoto trestného činu mohou být jakékoliv osoby, svěřené něčí péči – tohoto trestného činu se může dopustit např. Ošetřovatel na pacientu psychiatrické léčebny, o kterého má povinnost pečovat.

⁷ Prokop, M., a kol., *Právní ochrana dětí a obětí domácího násilí*, Brno: Ekologický právní servis, 2000, str. 49

Týráním svěřené osoby se rozumí „... zlé nakládání se svěřenou osobou, které se vyznačuje hrubším stupněm necitelnosti a bezohlednosti a určitým trváním“. Pojem „trvání“ je třeba chápat co neššířeji, neboť páchání činu po delší dobu je uvedeno v § 215 odst. 2 trestního zákona jako tzv. kvalifikovaná skutková podstata, tedy přitěžující okolnost, která odůvodňuje použití vyšší trestní sazby. Z toho lze dovodit, že trestný čin týráním svěřené osoby je spáchán i když týráním netrvalo delší dobu.

Týráním nemusí způsobit vůbec následky na zdraví, dokonce nemusí být vůbec pácháno za použití fyzického násilí – týráním se rozumí i útrapy v oblasti psychické. Tento trestný čin lze spáchat i opomenutím, např. zanedbáním osobní hygieny dítěte, neposkytováním přiměřené stravy či oblečení.⁸

2.3 Ohrožování mravní výchovy mládeže

Trestný čin podle § 217 trestního zákona „ohrožování mravní výchovy mládeže“ spáchá ten, kdo vydá, byť i z nedbalosti, osobu mladší osmnácti let nebezpečí zpustnutí tím, že jí umožní vést zahálčivý nebo nemravný život. K naplnění skutkové podstaty tedy postačuje pouhé pasivní nebránění pustnutí dítěte, např. neposílání dítěte do školy.

Skutkovou podstatu tohoto trestného činu dále naplňuje ten, kdo mladistvého k zahálčivému nebo nemravnému životu svádí, tedy aktivně mu k zpustnutí napomáhá. Mezi příklady aktivního ohrožování mravní výchovy patří např. pěstování návyků na drogy či alkohol, pěstování nemravných sexuálních praktik (v souběhu s dalšími trestnými činy), či navádění k trestné činnosti. Naplnění skutkové podstaty trestného činu nebrání, pokud mladistvý vedl nemravný život již před spácháním trestného činu (např. se ocitl na šikmé ploše již před tím, než se dostal do společnosti lidí, kteří jej ještě víc zkazili)

⁸ Prokop, M., a kol., *Právní ochrana dětí a obětí domácího násilí*, Brno: Ekologický právní servis, 2000, str.49

Pachatelem tohoto trestného činu může být kdokoliv (rodič,, pěstoun nebo i cizí osoba). Trestný sazba stanovuje trest odnětí svobody až na dvě léta. Trest odnětí svobody až na jeden rok nebo peněžitý trest hrozí tomu, kdo umožní, byť i z nedbalosti, osobě mladší než 18 let hru na tzv. výherních automatech.

Soustavné podávání alkoholických nápojů mládeži či podávání alkoholických nápojů ve větší míře naplňuje zvláštní skutkovou podstatu podle § 218 trestního zákona „, podávání alkoholických nápojů mládeži“.⁹

2.4 Pohlavní zneužívání, soulož mezi příbuznými

	<i>Oběť</i>	<i>Skutková podstata</i>	<i>Trestný čin</i>
A.	osoba mladší 15 let	Soulož * či pohlavní zneužívání **	§242 pohlavní zneužíváním (v prvním odstavci 1-8 let)
B.	osoba mladší 18 let	- přinucení k mimomanželské souloži či jiným způsobem pohlavně zneužije - zneužije závislosti	§ 243 pohlavní zneužívání (až 2 léta)
C.	osoba jakéhokoliv věku svěřená doзору	- přinucení k mimomanželské souloži či jiným způsobem pohlavně zneužije - zneužije závislosti	§243 pohlavní zneužívání (až 2 léta)
D.	osoba jakéhokoliv věku	Soulož s příbuzným v pokolení přímém nebo se sourozencem	§ 245 soulož mezi příbuznými (až 2 léta)

*soulož je podle stávající rozhodovací praxe soudů definována jako spojení pohlavních orgánů muže a ženy, byť došlo i jen k částečnému zasunutí pohlavního údu muže do pochvy ženy, bez ohledu na to, zda došlo k pohlavnímu ukojení pachatele (pachatelky) či nikoliv

** kvalifikovaná skutková podstata § 242 trestního zákona stanoví přísnější trest pachateli, který tento čin spáchá na osobě svěřené jeho doзору, zneužívaje její závislosti (§ 242 odst. 2 trestního zákona – trestní sazby 2-10 let), nebo který tímto činem způsobí oběti újmu zdraví (§242 odst. 3 trestního zákona – trestní sazba 5-12 let), nebo smrt (242 odst. 4 trestního zákona – trestní sazba 10-15 let).¹⁰

⁹ Prokop,M., a kol., *Právní ochrana dětí a obětí domácího násilí*, Brno: Ekologický právní servis, 2000, s.50

¹⁰ Prokop,M., a kol., *Právní ochrana dětí a obětí domácího násilí*, Brno:Ekologický právní servis, 2000, s.50

Ad. A) Trestný čin pohlavního zneužívání podle § 242 trestního zákona

Pohlavní zneužívání patří mezi nejzávažnější trestné činy namířené proti dětem. Toto jednání může mít mnoho podob – zneužívání skryté či otevřené, verbální, psychické, fyzické. Zvláště traumatizující je potom pohlavní zneužívání spojené s incestem.

Pohlavním nebo také sexuálním zneužíváním se podle definice Rady Evropy rozumí „jakékoliv vystavení dítěte pohlavnímu kontaktu, činnosti či chování. Zahrnuje jakékoli pohlavní dotýkání, styk či vykořisťování kýmkoli, komu bylo dítě svěřeno do péče, anebo kýmkoliv, kdo dítě zneužívá. Takovou osobou může být rodič, příbuzný, přítel, odborný či dobrovolný pracovník nebo cizí osoba.“

Tím, že trestní zákon pohlavní zneužívání postihuje, vyjadřuje zájem společnosti na ochraně mravního a tělesného vývoje dětí. V širších souvislostech je takto chráněna lidská důstojnost, a z tohoto důvodu je také uvedený delikt v platném trestním zákoně systematicky zařazen do druhého oddílu osmé hlavy zvláštní části, konkrétně mezi trestné činy právě proti lidské důstojnosti.

Trestného činu pohlavního zneužívání podle § 242 odst. 1 trestního zákona se dopouští kdokoliv, kdo vykoná soulož, či jinak pohlavně zneužije (např. dotyky) osobu mladší 15 let. Nemusí zneužít její závislosti, tato osoba s jednáním pachatele může dokonce souhlasit. K naplnění znaků trestného činu není třeba, aby při pohlavním zneužití došlo u pachatele k pohlavnímu uspokojení. Pokud se tohoto trestného činu dopustí rodič a dojde při něm k souloži, dopouští se pachatel zároveň trestného činu soulože mezi příbuznými.

Kvalifikovaná skutková podstata, podle § 242 odst. 2 trestního zákona, která zakládá použití přísnější trestní sazby, je naplněna tehdy, když pachatel zneužije závislosti oběti svěřené jeho doзору. Tato situace může být samozřejmě naplněna v případě rodiče, stejně tak i v případě vedoucího dětského tábora, učitele apod.

Ad.B Trestný čin pohlavního zneužívání podle § 243 trestního zákona

Obětí tohoto činu je osoba mladší 18 let, pokud pachatel zneužil její závislosti. Tato situace tedy předpokládá, že zneužitá osoba je v určitém směru odkázána na pachatele a tím je omezena svoboda jejího rozhodování – pokud by se totiž k sexuálnímu kontaktu s pachatelem rozhodla dobrovolně, nejednalo by se ze strany pachatele o trestný čin. Zákon zde tedy postihuje ne samotný sexuální kontakt pachatele s obětí, ale způsob, jakým pachatel tohoto kontaktu dosáhl, tedy to, že zneužil své výchovné či dozorové pravomoci (učitel, vychovatel) k realizaci svých záměrů.

Ad.C)K trestnému činu pohlavního zneužívání podle § 243 trestního zákona

Obětí tohoto trestného činu může být osoba jakéhokoliv věku, svěřená dozoru, kterou pachatel pohlavně zneužil, zneužívaje její závislosti. Kumulují se zde dvě podmínky (dozor a závislost), což determinuje okruh případů, na něž se tato skutková podstata může vztahovat (např. sexuální zneužívání pacientů psychiatrické léčebny)

Ad. D) K trestnému činu soulože mezi příbuznými podle § 245 trestního zákona

Soulož mezi příbuznými v pokolení přímém a (tedy u pokrevně příbuzných ve vztahu otec-dcera) sourozenci zákon zakazuje vždy a za všech okolností. Trestnímu postihu nemůže sama o sobě zabránit ani skutečnost, že k pohlavnímu styku došlo na základě citového vztahu či dokonce vzájemné citové náklonnosti a že obě strany s pohlavním stykem souhlasily.¹¹

2.5 Únos dítěte

Rovněž únos dítěte je trestný, a to podle § 216 trestního zákona. Tento čin spáchá osoba, která dítě, nebo osobu duševně hendikepovanou odejme z opatrování toho, kdo má povinnost o něj pečovat. Trestní sazba za tento skutek činí až tři léta nebo peněžitý trest.

¹¹ Prokop,M., a kol., *Právní ochrana dětí a obětí domácího násilí*, Brno: Ekologický právní servis, 2000, s.50-53

Pojem „odejme z opatrování“ naznačuje, že ke spáchání trestného činu je zapotřebí aktivního zásahu, který „znemožní další péči o unesenou osobu tomu, kdo má povinnost o ni pečovat“

Osoba, která má povinnost o dítě či duševně hendikepovanou osobu pečovat, je pochopitelně nejen rodič, ale např. i vychovatel či ošetřovatel v ústavu apod. Může však nastat situace, kdy někdo unáší dítě, které je ohroženo svým rodičem, kterému bylo svěřeno do výchovy, a který na něm v krajním případě páchá např. trestný čin pohlavního zneužívání. Soudní jednání o svěřeni do výchovy se vleče nebo je nemožné trestnou činností rodiče prokázat. V takovém případě sáhne druhý rodič k únosu dítěte, aby je ochránil.

V podobně závažné situaci by bylo možné uvažovat o argumentaci § 14 trestního zákona, tedy ustanovením o „krajní nouzi“. Čin, který by byl jinak trestný – tedy trestný čin únosu – není trestným činem, pokud někdo odvrací nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému zákonem. Podmínkou ovšem je, že toto nebezpečí není možno za daných okolností odvrátit jinak a že způsobený následek činu není zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil, kdyby k únosu dítěte nedošlo. Pro hodnocení krajní nouze je podstatné, zda nebylo možno čin (ve výše uvedeném případě pohlavní zneužívání) odvrátit jinak. V daném případě by bylo nutno prokázat, že orgány péče o dítě a soud nedokázaly samy jednání zabránit.

Zvláštní skutkovou podstatou, která může přijít v úvahu zejména v situaci, kdy jeden z manželů je cizinec, představuje trestný čin zavlčení do ciziny podle § 233 trestného zákona. Trestné jednání, kdy pachatel jiného dopraví proti jeho vůli za hranice státu, přičemž u dětí, které jsou schopny projevit svou vůli, musí pachatel (rodič nebo kdokoliv) použít lsti či násilí. Pokud tedy dítě vycestuje s rodičem dobrovolně, nemůže být rodič za tento trestný čin trestán.¹²

2.6 Dětská prostituce a pornografie, obchodování s dětmi

¹² Prokop, M., a kol., *Právní ochrana dětí a obětí domácího násilí*, Brno: Ekologický právní servis, 2000, s.41-42

Dětská prostituce:

Zjednání nebo nabízení služeb dítěte k provádění sexuálních aktů za peníze nebo jakoukoli jinou odměnu...

Dětská pornografie:

Jakýkoli obrazový nebo textový materiál, který používá děti v sexuálním kontextu přičemž obrazová pornografie je definována jako zobrazení dítěte při výslovné sexuální činnosti, skutečné nebo simulované nebo vystavování pohlavních orgánů pro sexuální uspokojení uživatelů. Zahrnuje výrobu, rozšiřování nebo používání takového materiálu. Zvuková pornografie je definována jako používání jakýchkoli zvukových prostředků užívajících dětský hlas, skutečný či simulovaný za účelem sexuálního uspokojení uživatele. Zahrnuje výrobu, rozšiřování nebo používání takového materiálu.

K pojmu komerčního sexuálního zneužívání dětí, tak jej vymezil Stockholmský kongres, se bezprostředně vztahuje kuplířství (204 trestního zákona), obchodování se ženami (§ 246 trestního zákona) a ohrožování mravnosti (§ 205 trestního zákona). Přímá souvislost s komerčním sexuálním zneužíváním je dána dikcí paragrafů trestního zákona a povinností Policie ČR komerční charakter trestné činnosti prokázat. Dalšími trestnými činy, které částečně vykazují prvky komerčního i sexuálního i zneužívání nezletilých, jsou trestné činy omezování a zbavení osobní svobody (§ 231 a 232 trestního zákona) Tyto trestné činy mohou přecházet nebo být průvodními jevy komerčního sexuálního zneužívání (např. natáčení pornofilmů, provozování prostituce). Při důkazní nouzi v dokazování trestné činnosti a při neprokázání komerčnosti uvedených aktivit je policie nucena kvalifikovat jednání jako omezování nebo zbavení osobní svobody.

Vláda ČR v souladu s doporučením Stockholmského kongresu přijala v roce 2000 Národní plán boje proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí (usnesení vlády ČR č. 698/2000). Jde o soubor opatření ke zdokonalení legislativních nástrojů, zlepšení osvěty a prevence, zvýšení efektivity stíhání osob, které se na komerčním sexuálním

zneužívání podílejí a vytvoření předpokladů pro rychlejší identifikaci obětí tohoto jevu.¹³

Obchodování s dětmi:

Na obchodování s dětmi lze aplikovat definici obchodu s lidmi přijatou Rezolucí Valného shromáždění OSN č. 49/166 z 23.12.1994 „... obchodování je nelegální a utajované převážení osob (dětí) přes státní hranic...“ se záměrem jejich přinucení s sexuálně a ekonomicky vykořisťujícím činností, které přinášejí zisky zprostředkovatelům, obchodníkům, zločineckým syndikátům.¹⁴

2.7 Dílčí závěr

Rozsah této kapitoly svědčí o závažnosti a rozsáhlosti tohoto celosvětového společenského problému, jakým je týrání, zneužívání a zanedbávání dětí. Přesto jsem nevyčerpala všechny možnosti trestných činů, které jsou možné na dětech spáchat.

Zaměřila jsem se hlavně na ty nejdůležitější a nejčastěji prezentované. Všechny formy, ve kterých se týrání zneužívání a zanedbávání dětí vyskytuje se navzájem prolínají, proto tato prezentace rozdělení těchto forem nemusí odpovídat názoru a představě ostatních.

V souvislosti s tímto problémem bych se ráda zmínila o velkém významu informovanosti dětí v této problematice. Z alternativních zařízení, které se zaměřují na prevenci trestné činnosti páchané na dětech, bych chtěla ocenit a vyzdvihnout práci a úsilí Nadace Naše dítě.

¹³ www.icm.uh.cz

¹⁴ www.icm.uh.cz

3. Rodinná výchova

Jestliže se podíváme na funkci rodiny z hlediska historických kulturních tradic, vidíme, že každá lidská kultura si přizpůsobovala rodinu svým potřebám a tradicím, jež v základních rysech přetrvaly až dodnes. Jiná je podoba a vývoj rodiny islámské, japonské, jihoamerické, africké aj. Rodina je základní lidskou jednotkou každé společnosti, plní funkci reprodukční, biologickou, společenskou, je důležitou institucí pro učení se rolím a zejména sociálním dovednostem, je významnou institucí pro utváření vazeb a vazbového chování mezi členy rodiny. Podstatou existence a největší smysluplností rodiny je tedy péče o děti a jejich výchova. Existence rodiny je ale také závislá na utváření domova, tedy před veřejností skrytého soužití jejích členů v podobě bytu nebo domu.

3.1. Vliv rodinného prostředí

Rodinné prostředí je prvním a základním životním prostředím člověka, které zároveň odráží problémy doby. Organizace rodinného života je jakýmsi sociologickým modelem dané kultury a vztahy mezi manžely, mezi rodiči a dětmi i mezi sourozenci navzájem do značné míry vyjadřují zvláštnosti dané třídy, kultury, doby, tradice a rasy.

Význam rodiny tkví především v klíčové roli, kterou hraje v procesu zespolečenštění lidského individua, socializace jeho osobnosti. Klíčová úloha rodiny je spojena s její funkcí společenského dění neboli předávání návyků, nutných pro orientaci v poznávacích stereotypch, důležitých pro regulaci zachování hodnot a norem.

Základ osobnosti se přitom tvoří pravděpodobně už v předškolním věku (do 6 let). Je třeba, aby rodiče poskytovali dětem kladný a názorný společenský vzor v uspokojování potřeby sebeuplatnění a probouzeli v nich snahu tomuto vzoru se přiblížit.

Rodina plní celou řadu funkcí např.

- v rodině dochází k biologické obnově obyvatelstva
- rodina zajišťuje výživu, oblečení, bydlení a péči o dítě

- rodina předává kulturní dědictví

Pro žádoucí rozvoj osobnosti dítěte je nutno zajistit optimální působení těchto příznivých faktorů:

- spokojenost rodičů v manželství a dětí v rodině
- klima rodičovské soudržnosti
- atmosféra radostnosti a lásky
- pocit bezpečí a zázemí, jistoty
- potřeba společenského kontaktu
- vzdělání, kulturní a morální i estetická úroveň rodičů
- vhodné výchovné prostředky
- adekvátní čas věnovaný výchově dětí, trénink smyslu pro „fair play“
- sourozenecké vztahy
- dobré mezigenerační vztahy
- úsilí o denní režim dítěte v rodině – cílevědomé vytváření pracovních, kulturních a hygienických návyků, ale i dostatek volného času
- adekvátní ekonomické, finanční zabezpečení rodiny, uspokojování hmotných potřeb

Rodina, zejména její dospělí členové, by měli neustále dávat dětem žádoucí vzor, příklad k nápodobě.¹⁵

3.2 **Dysfunkční rodiny**

Jde o rodinu, v níž jeden nebo více členů produkuje maladaptivní, nezdravé chování. Dysfunkční rodiny vykazují některé z těchto charakteristik: popírání či neřešení problémů, chybějící intimita, vzájemné ovlivňování, potlačování osobní identity na úkor rodinné identity, individuální potřeby členů rodiny obětované dysfunkčnímu rodinnému systému, nejasná komunikace, chybění jasných hranic mezi členy rodiny, nejasná pravidla a kompetence.

¹⁵ Kohoutek R., *Poznávání a utváření osobnosti*, Akademické nakladatelství CERM s.r.o. Brno 2001, s.99-105

Nejsou-li v rodině uspokojovány některé důležité potřeby, může být rodina vnímána jako zátěžová a rovněž jako zdroj příčin vzniku psychických problémů. Nebezpečné je to pak z hlediska vyvíjejícího se dítěte, kterému se nedostává dostatečných podnětů důležitých pro jeho rozvoj nebo může dojít k narušení jeho vývoje negativními vlivy objevujícími se v rodině.¹⁶

Vznikem poruch chování jsou nejvíce ohroženy děti z problémových nebo zcela dysfunkčních rodin. Přičemž problémovou rodinu můžeme chápat jako rodinu s určitými potížemi, které zcela neohrožují vývoj dětí, zatímco rodinu dysfunkční chápeme jak jednotku, která neplní ani své základní úkoly.¹⁷

Nejvíce ohroženy jsou pak děti vyrůstající v rodinách, kde se vyskytuje násilí, anebo děti z rozvedených rodin.

3.3 Násilí mezi rodiči

Většina lidí je toho názoru, že chování dnešních dětí a mladistvých – krádeže, vandalismus, brutální přepadení, šikana, sebevražda a dokonce i vražda děti obkouraly z televize, kde se to takovým asociálním chováním jen hemží, ale málo z nich si uvědomuje, že nevhodné chování dítěte nemusí nutně napodobovat podle televizních pořadů, ale z vlastní zkušenosti, či napodobováním chování vlastních rodičů.

Domácí násilí prostupuje celou společností a můžeme se s ním setkat v různých rodinách. Vyskytuje se v nezávislosti na jejich materiálním zázemí, u lidí s různým sociálním statutem, u lidí všech úrovní vzdělání či profesí, ras, tříd, etnických skupin atd. Závisí na tom, jak je žena v které společnosti vnímána, jaké má postavení a jak se může případně bránit násilným činům vůči své osobě.

Stejně jako u syndromu CAN lze také u problematiky domácího násilí vymezit rizikovou skupinu osob mající větší sklony k násilí a osoby, které jsou častěji oběťmi násilí.

¹⁶ Sobotková I., *Psychologie rodiny*. Praha: Portál 2001, s.33

¹⁷ Kohoutek R., *Vývoj a výchova dítěte v rodině*, Akademické nakladatelství CREM s.r.o. Brno 1998, s. 100-101

Za rizikového muže páchajícího násilí, můžeme považovat jedince s poruchou osobnosti. Takoví lidé jsou často bezohlední, agresivní, konfliktní a jde jim především o uspokojování svých potřeb a to zejména podřízeností druhého partnera.

Velmi častou příčinou k domácímu násilí je závislost na alkoholu nebo například drogách. Prostřednictvím alkoholu či jiných návykových látek se pachatel zbavuje zábran a mobilizuje své agresivní chování. Negativním faktorem mohou být také situace, kdy partner ztratí práci a je dlouhodobě nezaměstnaný. Zvyšují se u něj pocity frustrace, nepotřebnosti či stresu, které mohou směřovat k agresivnímu chování vůči svým blízkým.

Rizikovým faktorem je také vlastní zkušenost z dětství, kdy muž přejímá negativní vzorce chování od svého otce, který týral jeho matku nebo byl svědkem jiného násilného chování v rodině, či přímo jeho obětí.

Častější výskyt domácího násilí se vyskytuje u žen, které jsou závislé, bojácné, nejsou samostatné a mnohdy se samy sebe neváží. Mluvíme zde o ženách, které mohly být v dětství týrány, sexuálně zneužívány apod. Takový zásah do dětské duše může způsobit změnu osobnosti a v jejich pozdějším partnerském životě pak tyto ženy z velké části zastávají submisivní pozici a plně podléhají požadavkům popřípadě agresivním výpadům svého manžela. Závislost na partnerovi může vyházet z různých situací, kdy je žena více zranitelnější. Jde například o období těhotenství, nemoci, postižení atd. Příčiny lze také spatřovat v izolovanosti ženy od její rodiny, což podporuje a stupňuje násilí.

Spouštěče domácího násilí mohou být různorodé. Avšak nejvíce záleží na samotné osobnosti pachatele, kdy pro něho sebemenší chování oběti, může znamenat impuls k násilnému jednání. V této souvislosti lze hovořit o tzv. fenoménu Jekylla a Hyda. Oběť nechápe projevy násilníka a neumí si vysvětlit jeho rozporuplné chování, kdy v jedné chvíli dokáže nečekaně ublížit a v druhé chvíli ji zahrnuje dárky a sliby, že už to víckrát neudělá.¹⁸

Formy domácího násilí

¹⁸ Vágnerová, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál 2004, str.638

Fyzické násilí

Jedná se o nejrozšířenější druh domácího násilí. Zahrnuje například fackování, strkání, kopání, rány pěstí, pálení cigaretou, tahání za vlasy, ohrožování zbraní, nožem, tlučení hlavou oběti o stěnu apod. Fyzické násilí může být namířeno i proti dítěti jako forma ublížení oběti prostřednictvím někoho jiného nebo násilí na oblíbeném zvířeti jako varování oběti, co by se jí mohlo stát.

Psychické násilí

Touto formou násilí agresor vzbuzuje ve své oběti neustálý pocit strachu, pronásleduje ji, kontroluje atd. Jde o slovní či citové vydírání, pokořování na veřejnosti, shazování, podceňování oběti, odepírání jídla nebo spánku, nevhodné ovlivňování dětí, vyhrožování sebevraždou apod.

Sexuální násilí

Jde o jakékoli sexuální praktiky, které jsou vám nepříjemné a jsou vyžadovány z donucení či pod vlivem výhrůzek apod.

Sociální násilí

Cílem pachatele je zabránit styku s rodinou, příbuznými či přáteli. Dochází ke kontrolování telefonátů, zákazům chodit do zaměstnání. Agresor stanovuje oběti přesnou dobu návratu, kterou pokud nedodrží, následuje trest.

Ekonomické násilí

Jedná se o snahu zamezit oběti přístup k finančním prostředkům jako např. neposkytování peněz na chod domácnosti, zabavování výplat, bránění v zaměstnání apod.¹⁹

3.4 Dílčí závěr

Tak jako existují různé typy rodin a je i různé jejich postavení ve společnosti, tak jsou různé i formy násilí. Vyskytuje se v mnoha podobách, je všude kolem nás a stále

¹⁹ Liga lidských práv, *Pomoc obětem domácího násilí*, vydáno za podpory z veřejných zdrojů, 2006

více a více nás překvapují informace o tom, že je někdo v našem okolí týrán a my jsme si toho nikdy před tím nevšimli. Společenská tolerance vůči násilí v širší společnosti a společenská tolerance vůči násilí v rodinách spolu souvisejí a je třeba tuto souvislost objevovat. Je nutné začít vždy nejdříve u sebe a podívat se kolem sebe. Až teprve tehdy, když budeme mít „oči otevřené“ můžeme násilí nejen objevovat, ale hlavně mu předcházet a snažit se alespoň eliminovat jeho nejrůznější formy. Do budoucna musíme počítat s možností, že formy násilí se budou měnit, tak jak se budou měnit jeho oběti, agresoři a stále tak budeme muset zdokonalovat formy pomoci a hlavně prevence při řešení násilí ve všech jeho podobách.

4. Vliv násilí (domácího násilí) na psychiku a vývoj dítěte

Že události v rodině mají vliv na děti, ví dnes téměř každý rodič i učitel. Ke stejnému závěru dochází i řada výzkumných studií. Zdá se, že míra vlivu rodinného

prostředí na dítě závisí do jisté míry na věku. Nejmocněji ovlivňují dítě staré 3 – 6 let, tedy v předškolním věku. Dopad konfliktů mezi rodiči ovšem nevynechává žádnou věkovou skupinu a děti jej všeobecně špatně snáší.

U dětí, sekundárních obětí násilí, zhusta nacházíme některé z široké škály maladaptivních projevů v chování. Děti násilníků se maladaptivnímu chování jen těžko vyhnou. Vždyť se učí od svých rodičů, kteří jim nenabízejí právě vhodný model chování. Dění v rodině dále ohrožuje rozvoj pozitivních charakterových vlastností. Některé osobnostní rysy mají vliv na výkon ve škole a jiné zase ovlivňují vztah k lidem, a na obojí má násilí v rodině bezprostřední negativní vliv.

Některé páry si navykly na útoky a vzájemné napadání jako na způsob komunikace. Volí cestu fyzického a emočního násilí, tedy kombinaci hrubé síly, nátlaku a ponižování jako svérázný způsob řešení problémů. Tím ovšem trpí zdravý vývoj dítěte, zejména v osobnostních rysech jako je adaptabilita, sociální dovednosti a sebeovládání. Rodiče jim předávají chatrný model zvládnutí pudových impulsů. Naopak, jejich chování je pro dítě signálem, že agresivita, ponižování a vydírání patří k legitimnímu způsobu komunikace a řešení problémů. O umění kompromisu se nich dítě většinou nedozví, zdravé strategie si tudíž ani nemůže osvojit. Jeho pozdější problémy ve styku s lidmi vyplývají z faktu, že dítě přejalo určitý model chování a neví, co se obecně považuje za přiměřené. Je nesporné, že rodinný nesoulad více ovlivňuje chování dítěte než vývoj jeho rozumových schopností, v podmínkách školního vyučování jde o pojmy tak těsně spolu související, že škody v oblasti sociální se projeví i ve sféře kognitivní a jsou pak vidět na zhoršujícím se školním prospěchu dítěte. Analýzou vlivu disharmonického rodinného prostředí na chování členů rodiny se zabývalo několik studií. Zjistilo se, že se zde objevují dvě základní tendence. Buď je to nedostatečné sebeovládání (nadměrná agresivita, předvádění se) nebo přehnané sebeovládání (potlačení přirozených emocí, popření citů, abnormální vnitřní cenzura reakcí). Obecně platí, že u dětí z rozvrácených rodin nacházíme agresivitu v míře daleko větší, než je tomu u dětí ze spořádaných domovů.²⁰

4.1 Následky tělesného týrání

²⁰ www.skolaonline.cz , zdroj: Bílý kruh bezpečí

„ *Tělesné týrání je definováno jako tělesné ublížení dítěti anebo jeho nezabránění ublížení, popřípadě nezabránění utrpení dítěte, včetně úmyslného otrávení nebo udušení dítěte, a to tam, kde je určitá znalost či důvodné podezření, že zranění bylo způsobeno anebo že mu vědomě nebylo zabráněno (definice podle Zdravotní komise Rady Evropy z roku 1992)*“.

Zafixovaná zkušenost s ponižujícím statutem týraného dítěte vede ke vzniku nízkého sebehodnocení, slabé sebedůvěry a nedostatečné sebeúcty. Oběti mívají v dospělosti pocit vlastní bezvýznamnosti, spojený s ochotou akceptovat horší role i nespravedlivě nízké ocenění. Zkušenost s týráním vede ke ztrátě schopnosti přiměřené sociální orientace a z toho vyplývají potíže v mezilidských vztazích. Otřesení důvěry v lidi se projeví podezřívavostí a negativním očekáváním, které mohou vést k projevům chování odchylovajících se od normy, např. k tendenci izolovat se od lidí, případně k natolik submisivnímu jednání, že okolí bude v pokušení jednat s takovými jedinci opět ponižujícím způsobem, a tím jim bude potvrzovat jejich představy o vlastní méněcennosti.²¹

Jindy zkušenost týrání vyvolá potřebu aktivní ochrany, která se projeví zvýšenou bezohledností a agresivitou ke světu, jemuž nelze důvěřovat. Sklon k agresivnímu reagování se může přenést do budoucnosti a stane se součástí rodičovské role. Obecně platí, že způsob, jakým rodič dítě vychovává a vztahuje se ke svému dítěti, víceméně odpovídá způsobu, jakým se k němu vztahoval jeho vlastní rodič. **Týrané děti se s větší pravděpodobností stávají týrajícími rodiči.**

4.2 Následky psychického týrání

„*Psychické týrání zahrnuje chování, které má vážný negativní vliv na citový vývoj dítěte a vývoj jeho chování. Může mít formu slovních útoků na sebevědomí dítěte, opakovaného ponižování dítěte, jeho odmítání či zavrhování (definice podle Zdravotní*

²¹ Vágnerová, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*. Praha: Portál, 1999, s. 338

komise Rady Evropy z roku 1992). Psychické týrání v podstatě vždy provází ostatní diagnostické kategorie syndromu CAN, navíc se může vyskytovat samo o sobě.²²

Psychické týrání může mít tyto následky:

- Vznik různých druhů závislosti, poruchy příjmu potravy, deprese
- Pocity dítěte, že není rodiči milováno
- Dítě se neustále podceňuje, je ustrašené, nebo naopak se projevuje velice agresivně, projevy psychicky týraného dítěte mohou být různorodé, často nevyrovnané a proměnlivé a tak často obtížně stanovitelné
- Děti mají problémy v mezilidských vztazích, které přetrvávají do dospělosti a mohou přetrvávat i po celý život. Potíže se projevují hlavně ve vztahu k lide, se kterými chce navázat důvěrný vztah, ve vztazích ke kolegům v zaměstnání a ve vztahu k nadřízeným
- Dítě pochybuje o správnosti vnímání reality, je pro něj jednodušší obviňovat sama sebe než připustit odpovědnost rodičů za to co se mu děje
- Projevují se tendence stát se obětí psychického týrání v dalších vztazích. Oběti psychického týrání si vybírají partnery, kteří je psychicky týrají anebo naopak aktivně sami psychicky týrají své partnery či děti
- Oběti psychického týrání se vztahem ke sníženému sebevědomí a menší schopností sebeprosazení stávají častěji obětí šikany, a to ve škole tak i na pracovišti²³

4.3 Následky sexuálního zneužívání

„ Sexuální zneužívání je nepatřičné vystavení dítěte pohlavnímu kontaktu, činnosti či chování. Zahrnuje jakékoliv pohlavní dotýkání, styk či vykořisťování

²² Gjuríčová, Š., et al. *Podoby násilí v rodině*. Praha: Vyšehrad 2000, s.17

²³ Špeciánová, Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha:Linde s.r.o. 2003, s. 22-23

kýmkoliv, komu bylo dítě svěřeno do péče, anebo kýmkoliv, kdo dítě zneužívá (definice podle Zdravotní komise Rady Evropy z roku 1992)

Zkušenost sexuálního zneužívání v dětství ovlivní vztah jedince k sexualitě i v dospělosti. Jednou z extrémních reakcí je ztráta sexuálních zábran, která je důsledkem narušení sexuálního tabu v dětství. To nakonec vede k promiskuitě, k sexuální lhostejnosti nebo k prostituci. Opačným důsledkem zneužívání jsou sexuální dysfunkce. Zneužívání je natolik traumatické, že se sexuální aktivita spojuje s velmi nepříjemnými pocity, se studem, ponížením a odporem. Vzácností není odmítání sexu jako takového, někdy vzniká dokonce sexuální fobie. Následkem jsou problémy v partnerských vztazích a přetrvávající sociální izolace. Z toho vyplývá, že u sexuálně zneužitých lidí je zvýšené riziko neschopnosti partnerského soužití.

Nelze vyloučit ani přenos určitého typu sociálního chování. Oběť sexuálního zneužívání se v budoucnu sama snadněji stává sexuálním agresorem. To se samozřejmě týká především homosexuálně zneužitých chlapců.²⁴

4.4 Následky zanedbávání

„ Zanedbávání se vyznačuje jako nedostatek péče, který způsobuje vážnou újmu vývoji dítěte anebo ohrožuje dítě samé (podle definice Zdravotní komise Rady Evropy z roku 1992).“

Hlavní důsledky zanedbávání:

- Narušení psychického a tělesného vývoje:
 - opožděný vývoj především v oblasti řeči a sociálního chování
 - u těžších forem poruchy tělesného vývoje (neprospívání, poruchy růstu: výška, váha, obvod hlavy neodpovídá věku)
- Poruchy v citové oblasti – kde je výrazná složky zanedbávání citových potřeb
- Narušení vývoje osobnosti – kde je výrazná složky zanedbávání psychických potřeb

²⁴ Vágnerová, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*. Praha: Portál, 1999 s.348

4.5 Dílčí závěr

Traumata způsobená týráním, zneužíváním a zanedbáváním dítěte jsou tak závažná, že zasahují zdraví dítěte, jeho osobnost celkový vývoj, tedy všechny základní determinanty zdravého rozvoje jedince. Každé dítě má nárok na lásku, rodinu a život bez násilí. Bohužel však existuje v dnešní době příliš mnoho dětí, které vyrůstají v podmínkách naprosto vzdálených zaběhlé představě „o šťastném dětství“. Mají pocit, že je nemá nikdo rád, cítí se opuštěné a připadá jim, že jsou svému okolí spíše na obtíž. Jsou zvyklé na křik a bití. Pro příliš mnoho dětí představuje týrání, sexuální zneužívání, zanedbávání, konfliktní rodinná atmosféra či domácí násilí běžnou realitu.

ZÁVĚR

Každý rok jsou tisíce dětí a dospívajících týrány, osahávány, nuceny k pohlavnímu styku a znásilňovány lidmi, od kterých se očekává, že je budou ochraňovat a pečovat o ně. A právě stále se zvyšující se počty takto ohrožených a

postižených dětí by měly vést společnost k tomu, aby se stále důrazněji a více zabývala touto problematikou. Před rokem 1989 nebylo v České republice možné z ideologických důvodů připustit reálný výskyt týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí (tzv. se o jevu nemluvílo) a nebylo proto ani vhodné se této problematice blíže věnovat. Způsobilo to pravděpodobně určité zaostání za jinými státy co do propracovanosti systému ochrany a tím určitou mírou přispělo také k stále se zvyšujícímu počtu takto ohrožených a postižených dětí. Přesto však v průběhu času dochází k minimalizaci tolerance vůči násilí na dítěti.

V současné době je v ČR otevřená medializace případů, kdy dochází k týrání, zneužívání a zanedbávání. Je možné se proto domnívat, že veřejnost si je vědoma závažnosti této problematiky.

Svou prací jsem chtěla upozornit na důležitost především rodinné výchovy celkového přístupu rodičů k dítěti. Pokud totiž dítě není spokojeno v rodině, kde vyrůstá, necítí se být rodiči milováno nebo bez výhrad přijímáno, je psychicky deprimováno. Rodina v dnešním kontextu je velmi křehkou institucí, která vyžaduje tomu odpovídající přístup. Dříve byly problémy uvnitř rodiny interní záležitostí, dnes je často vyhledávána pomoc zvenčí.

Je nutné podívat se na samý začátek a tím mám na mysli začínající vztahy mezi partnery, samotnou volbu svých partnerů a z toho vyplývající připravenost lidí vcházet do partnerských vztahů a zejména pak připravenost zakládat rodiny. Děti z nefungujících rodin nemají často kde přebírat vzory pro své jednání v budoucnosti a jejich případné vztahy přebírají podobu jejich původní rodiny. Povědomí o rodině jako základní části společnosti je tedy nutné dětem vštěpovat již od raného věku.

Předpokládám, že by tato práce mohla být přínosem pro tuto problematiku právě v tom, že jejím přečtením se dostane do podvědomí všech, kterým se dostane do rukou a kterým není osud dětí lhostejný a tím přispěje k prevenci tohoto jevu. Děti se sami neubrání! Pomáhejme proto všichni zabránit násilí páchaném na dětech.

Resumé

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala jednotlivými formami trestných činů, které jsou páčány na dětech. Dle mého názoru jde o celospolečenský problém, o kterém by se nemělo mlčet, ale řešit ho veřejně.

První kapitola je věnována právní úpravě ochrany dětí. A to jak v mezinárodním právu, tak i právním normám v České republice. Dále jsou zde vyjmenovány základní psychické potřeby dětí a práva a povinnosti rodičů.

Ve druhé kapitole jsem se zabývala jednotlivými trestnými činy, které jsou páchany na dětech, jejich charakteristikou a je zde vymezen pojem „syndrom CAN“.

Třetí kapitola se zabývá důležitostí rodinné výchovy, jsou zde vysvětleny jednotlivé formy domácího násilí. Dále je věnována pozornost dysfunkčním rodinám.

Čtvrtá kapitola rozebírá jednotlivě následky násilí (domácího násilí) na psychiku a vývoj dítěte. Jsou zde vysvětleny následky tělesného týrání, psychického týrání, sexuálního zneužívání a zanedbávání.

Anotace

Tématem bakalářské práce je „ Trestná činnost páchaná na dětech a její důsledky na vývoj dítěte“. Jednotlivé kapitoly se zabývají právní ochranou dětí, jednotlivými trestnými činy a jejich charakteristikou, je zde rozebrána problematika týraných, zneužívaných a zanedbávaných, dále důležitost rodinné výchovy a vliv násilí na psychiku a vývoj dítěte.

Klíčová slova

Týrání, zneužívání, zanedbávání, rodinná výchova, násilí v rodině, syndrom CAN

Annotation

The theme of this Bachelor thesis is „criminal activity committed on children and its consequences on child's development“. Individual chapters deal with legal protection of

children; individual crimes and their characteristics, there are analysed problems of ill-treated, abused and neglected children and furthermore importance of family upbringing and influence of violence on the psyche and development of child.

Key words:

ill-usage, abuse, neglect, family upbringing, violence in family, CAN syndrome

Literatura

1. Dunovský, J., Dytrych, Z., Matějčíček, Z., Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. Praha, Grada Publishing. 1995. ISBN 80-7169192-5
2. Elliot, J., Place, M., Dítě v nesnázích. Praha, Portál 2002 ISBN 80-247-01820-0
3. Gjuričová, Š., et al. Podoby násilí v rodině. Praha: Vyšehrad, 2000 ISBN 80-7021-416-3
4. Kohoutek R., Poznávání a utváření osobnosti, Akademické nakladatelství CERM s.r.o. Brno 2001, ISBN 80-7204-200-9
5. Kohoutek R., Vývoj a výchova dítěte v rodině, Akademické nakladatelství CREM s.r.o. Brno 1998, ISBN 80-7204-105-3
6. Liga lidských práv, Pomoc obětem domácího násilí, vydáno za podpory z veřejných zdrojů, 2006
7. Pöthe, P., Dítě v ohrožení, 1.vyd. Praha: nakladatelství G plus G, ISBN 80-86103-21-08

8. Prokop, M., a kol., Právní ochrana dětí a obětí domácího násilí, Brno 2000, Ekologický právní servis ISBN 80-902570-8-9
9. Sobotková I., Psychologie rodiny. Praha, Portál 2001, ISBN 80-7178-559-8
10. Špeciánová, Š. Ochrana týraného a zneužívaného dítěte. Praha: Linde s.r.o. 2003. ISBN 80-86131-44-0
11. Vágnerová, M. Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-214-9
12. Vágnerová, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. Praha, Portál, 2004 ISBN 80-7178-802-3
13. Voňková, J., Huňková, M. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen, Praha: proFem, ISBN 80-239-2106-1
14. www.icm.uh.cz
15. www.skolaonline.cz , zdroj: Bílý kruh bezpečí

Příloha

Rozhovory s matkami v Azylovém domě sv. Agáty v Břeclavi

Azylový dům sv. Agáty v Břeclavi

O vzniku, současném působení a možnostech, které Azylový dům nabízí, byl proveden rozhovor s vedoucí tohoto zařízení Mgr. Alenou Vojtkovou, která zde působí jako vedoucí od března 2002.

Historie

Zřízení tohoto typu v regionu chybělo, napadla bývalého ředitele oblastní charity Jaroslava Samsona myšlenka zřídit azylový dům i v našem regionu. Domov svaté Agáty Břeclav začal svoji činnost 18.12.2001, kdy byly dány do provozu tři bytové jednotky a tímto dnem byly přijaty dvě klientky, každá s jedním dítětem. V roce 2002 byly ale stavební činnosti zastaveny, protože všechny finanční prostředky byly dány na pomoc lidem postižených povodní. Až v prosinci roku 2003 začaly další stavební práce. Dokončovalo se 1. podlaží, kde vznikly čtyři bytové jednotky, společná kuchyň a společenská místnost. Dále v podkroví vzniklo šest nově vystavěných bytových jednotek, místnost pro odborníky a kancelář. V dubnu roku 2004 byly všechny práce uvnitř budovy dokončeny a začal plný provoz ve všech 14 bytech. Slavnostní otevření proběhlo v květnu 2004.

Současnost

V současné době je 13 bytů obsazeno a 1 byt slouží jako krizová jednotka pro okamžitou pomoc. Z toho jeden z bytů je bezbariérový. Všechny byty mají vybavenou kuchyň vlastní sociální zařízení. K dispozici je velká kuchyň, společenská místnost s televizí, místnost pro počítače, herna, pracovna pro maminky na šití a dílnička pro děti sloužící pro volnočasové aktivity dětí. V suterénu je prádelna a sušárna prádla. K zařízení patří i velká zahrada, která se upravuje. Od otevření do konce roku 2005 prošlo tímto zařízením 256 dětí a maminek.

Personální zabezpečení a financování

V tomto zařízení pracuje 7 pracovníků a je zde nepřetržitý provoz. Je to vedoucí domova, sociální pracovník, tři pracovníci sociální péče a dále jsou zde dvě vrátné, které chodí jen na noční a střídají se. Externě zde pracuje psycholog.

Rozpočet je hrazen z MPSV (zhruba lze žádat 70%), dále z prostředků jihomoravského kraje. Potom jsou to příjmy od klientek (1/6) a peníze z Tříkrálové sbírky a také jsou oslovováni různí sponzoři.

Co nabízí

Domov poskytuje maminkám s dětmi individuální, nepřetržitou pomoc na dobu nezbytně nutnou – krizový byt (3 dny), nejdéle však na 1 rok. Maminkám je zajištěna ochrana před domácím násilím, tyto maminky jsou upřednostňovány. Dále domov nabízí potravinový servis v počátcích, ošacení, pomoc psychologa, poradenství při výchově a vzdělávání, pomoc při vyřizování sociálních dávek, pomoc při vyřizování žádostí ohledně dětí, právní pomoc při řešení rozvodů, jednání se soudy, program na ochranu nenarozeného dítěte a také praktické rady týkající se běžného života. Dětem je zařízeno umístění v mateřské školce či základní škole. Důležitá je zde pomoc hlavně pro to, aby klientka umístěním v azylovém domě neztratila práci je-li zaměstnána. Maminky si poskytují navzájem také pohlídání dítěte. Dále je to pořádání různých přednášek (např. o kosmetice, drogách, domácím násilí).

Klientela

Jedná se především o maminky, které jsou obětí domácího násilí, se ztrátou domova, rozpadem rodinných vztahů, existenčních krizí a s tím spojenými problémy. Je zde také hodně maminek z dětského domova. Věk maminek je různorodý, ale většinou jde o maminky s malými dětmi, které jsou na mateřské dovolené. Jsou zde však i klientky, které mají kolem 50 let.

Prognóza

Většina maminek se zapojí do běžného života. Samy nebo s pomocí azylového domu si najdou vlastní bydlení, zlepší se život dětí a některé maminky si najdou i nové partnery. Často se ale maminky jako oběti domácího násilí vrací zpět do prostředí, ze kterého do domova přišly. Dle psychologů se vrací 5x až 6x. malá část maminek odchází i do dalšího azylového zařízení stejného typu, protože nesehnala žádný byt, nemá se kam vrátit.

Rozhovory byly s danými matkami vedeny individuálně ve společenské místnosti Azylového domu sv. Agáty v Břeclavi. Rozhovory byly provedeny po předem domluveném osobním kontaktu a zaznamenávány na diktafon. Následně byly získané informace přepsány a vyhodnoceny.

Vyhodnocení rozhovorů s matkami

Matky s nimiž byly provedeny rozhovory, byly vybrány rovněž s ohledem na shodné nebo podobné sledované prvky, aby je bylo možné vyhodnotit, případně porovnat s obsahově shodnými kategoriemi.

1. Příčina pobytu v Azylovém domě – dvě matky shodně uváděly, že k pobytu v Azylovém domě je přinutila finanční situace a s tím související ztráta bydlení. Obě tyto matky byly v tomto typu zařízení poprvé. Pouze odpověď poslední matky byla lehce zavádějící. „*No ... já jsem neměla co jíst, peníze teď taky nemám no, jsem měla jen něco ze sociálky a byla jsem hladná a teď vlastně čekám děcko. Tak jsem šla sem*“, i

když bylo zřejmé, že jde také o finanční situaci, ale jak vzešlo z dalšího, jednalo se hlavně o dlouhodobé domácí násilí. Proto také zde byla již opakovaně.

2. Rodinný stav – všechny matky byly rozvedené, kdy dvě z nich žily v dalším vztahu druh a družka, tedy úplné rodiny. Pouze jedna zůstala po rozvodu s dětmi sama šlo tedy o neúplnou rodinu. Pouze jedna z těchto matek měla rodiče, kteří žili v bezproblémovém manželství. Další byli rodiče rozvedení a dále žili druh a družka a jedna matka byla svěřena do péče prarodičů z důvodu zanedbávání vlastními rodiči.

3. Rizikové faktory – tyto rizikové faktory byly míněny vzhledem k celkové situaci, ale také v souvislosti s domácím násilím a syndromem CAN, kdy při nejmenším byly jedním z uvedeného postiženy všechny matky. Rizikovými faktory tedy byly alkoholismus a s tím související agresivita, kriminalita, nezaměstnanost, vše ze strany muže, kdy intenzita těchto faktorů byla v pořadí, jak jsou zde uvedeny.

4. Domácí násilí – všechny tři matky se shodně staly obětí domácího násilí, kde pouze u jedné matky byla tato skutečnost opakovaným důvodem k umístění v Azylovém domě. Dvě matky pak uváděly: *No, přežili jsme to a máme to za sebou*, nebo také *„To byly opravdu hrozné situace, na to se opravdu strašně špatně vzpomíná.“*

5. Syndrom CAN – dvě matky se zmiňovaly o tom, že minimálně jedno dítě bylo rovněž otcem bito. V případě jedné z nich jsme si zároveň jisti, že k tomu opravdu došlo, kdy i tato matka byla pachatelem jedné z formy syndromu CAN. Jedna z těchto matek, s nimiž byl veden rozhovor, byla sama v dětství obětí syndromu CAN – zanedbávání.

6. Policie – trestní oznámení podaly z těchto dvě matky a jedna z nich si z toho důvodu po opakovaném násilí žádala o rozvod. Obě tyto matky, které podaly trestní oznámení, však vzaly vše zpět a to z různých důvodů: *„Babička mě vedla k tomu, že ať je chlap jaký chce, tak za každou cenu udržet rodinu. A já jsem se tím řídila i když to bylo za takovou cenu, snažila jsem se vždycky a on mě nasliboval, že se zlepší“*, nebo také *„On mě přesvědčil a má mě rád“*. Důvodem proč jedna jeví se nejrozumnější nepodala trestní oznámení, byla: *„Naši byli z takové té staré školy, tak moje maminka vždycky*

říkávala, že jednou jsi si ho vzala holka zlatá, je to tvůj manžel, máte spolu dítě, co by tomu lidi řekli. Ale když nás bil a bylo půl ulice vzhůru, tak všichni to věděli.“

7. Kontakt – pouze jedna matka se o Azylovém domě dozvěděla od své známé, další dvě spolupracovaly s oddělením sociálně-právní ochrany, které jim tento domov doporučilo a zařídilo. Pouze jedna však bere tuto spolupráci jako přínos a v podstatě první pomoc. Další matka tuto pomoc odmítala, i když jí byla opakovaně zprostředkována, včetně utajeného azylového domu.

8. Současný stav – každá z těchto matek porodila nejméně 3 děti. Jedna z těchto však nemá ani jedno v péči, protože se o ně nedokázala postarat. Proto byly všechny svěřeny do pěstounské péče (výjimkou je „zatím“ její 4 dítě, které se narodilo až po našem rozhovoru – můžeme jen doufat, aby jej nečekal stejný osud). Další dvě matky jsou nadále se všemi svými dětmi (pouze jedno dospělé má již svoji rodinu). Tyto matky se dokázaly i přes nepřízeň osudu o děti řádně postarat a děti pro ně znamenají vše. A jak říká jedna z těchto matek : *„hlavně že jsme pohromadě“*.